

Affetmek mi, karşılık vermek mi? Ayetler arasında görülen işkâl

Kur'ân'da bazı ayetler affı överken, bazıları zulme karşı mukabeleyi emreder. İlk bakışta bu iki ifade arasında bir zıtlık varmış gibi görünür. Oysa hakikatte bu, bir çelişki değil; farklı hâllere göre değişen ilâhî bir hikmettir.

وَالَّذِينَ إِذَا أَصَابَهُمُ الْبَغْيُ هُمْ يَنْتَصِرُونَ

Ve onlar ki kendilerine bağı (haklarına tecavüz) vaki' olduğu vakıt yardımlaşır onlar öcünü alırlar.

Şura suresi, 39. ayet

Cenâb-ı Hak bu ayette: **“Kendilerine zulmedildiğinde yardımlaşır.”** buyururken, başka bir yerlerde: **“Öfkelendikleri zaman bağışlarlar...”** buyurur,

وَإِذَا مَا غَضِبُوا هُمْ يَغْفِرُونَ

“Öfkelendikleri zaman bağışlarlar.” (Şûrâ, 42/37)

Ayrıca birçok ayet affetmenin daha üstün olduğunu açıkça bildirir:

وَأَنْ تَعْفُوا أَقْرَبُ لِلتَّقْوَى

“Affetmeniz takvaya daha yakındır.” (Bakara, 2/237)

خُذِ الْعَفْوَ وَأْمُرْ بِالْعُرْفِ وَأَعْرِضْ عَنِ الْجَاهِلِينَ

“Sen affı esas al, iyiliği emret ve cahillerden yüz çevir.” (A’râf, 7/199)

İlk bakışta şu ayetler arasında bir çelişki varmış gibi görünür: Bu bahis, Fahreddin Râzî’nin tefsirinden hulâsa edilerek kaleme alınmıştır.

Peki öyleyse: Affı öven bu kadar nass varken, zulme karşı mukabeleye izin verilmesi nasıl anlaşılmalıdır?

Cevap: Affın İki Yüzü

Affetmek tek çeşit değildir. İki farklı durumu vardır:

1- İslah Eden Af

Birincisi, affın suçluyu ıslah ettiği, onun hatasından vazgeçmesine vesile olduğu durumdur. Eğer affetmek, kalpleri yumuşatıyor, düşmanlığı söndürüyor ve fitneyi ortadan kaldırıyorsa; işte bu, Kur’ân’ın övdüğü aftır.

Böyle bir af, toplumu ıslah eder ve bu yüzden “takvaya daha yakındır.”

2- Azdıran Af

İkincisi ise affın, suçluyu cesaretlendirdiği, kötülüğü artırdığı ve zulmü yaygınlaştırdığı durumdur. Eğer affetmek, zalimin elini güçlendiriyor ve kötülüğü büyütüyorsa; artık bu af değil, bir zaaf olur. Böyle bir durumda affetmek, yalnızca zalimi değil, zulmü de beslemek anlamına gelir.

İşte zulme karşı mukabeleye izin veren ayetler bu hâle bakmaktadır.

Netice

İsrarla kötülük yapan birini sürekli affetmek, onu durdurmak değil; ona cesaret vermektir. Böyle bir affın neticesi ıslah değil, ifsaddır. Bu sebeple bazı durumlarda affetmemek, bir intikam değil; bir ıslah vesilesidir.

Her af güzel değildir; her ceza da kötü değildir. Asıl mesele şudur: **Affın neticesi ne doğuruyor?** Eğer affın sonucu rahmet ve ıslah ise affetmek fazilettir.

Hem Cenâb-ı Hak, intikam almayı teşvik etmemiştir. Bilakis onu sadece **meşru bir hak** olarak beyan etmiştir. Ancak bu hak da mutlak ve sınırsız değildir; açık bir ölçüye bağlanmıştır:

وَإِنْ عَاقَبْتُمْ فَعَاقِبُوا بِمِثْلِ مَا عُوقِبْتُمْ بِهِ

“Eğer ceza verecek olursanız, size yapılanın misliyle karşılık verin.” (Nahl,

16/126)

Yani mukabele, keyfî bir öfkenin değil; adaletin sınırları içinde olmalıdır. Aşırılık yoktur, haddi aşmak yoktur.

Fakat Kur’ân burada da durmaz; daha yüksek bir ufuk gösterir:

فَمَنْ عَفَا وَأَصْلَحَ فَأَجْرُهُ عَلَى اللَّهِ

“Kim affeder ve ıslah ederse, onun mükâfatı Allah’a aittir.” (Şûrâ, 42/40)

Demek ki ceza vermek caizdir, fakat affetmek daha yüce bir mertebedir. Çünkü adalet dengeyi sağlar; fakat af, kalpleri ıslah eder. Bu yüzden Kur’ân, hakkı teslim ettikten sonra, kalbi yücelten yolu göstermiş ve affi daha evlâ kılmıştır.

Eğer affın meyvesi ıslah değil, zulmün çoğalması ise; o zaman merhamet, affetmekte değil, adaletle hükmetmektedir. Çünkü bazen rahmet, cezayı gerektirir.